

Н. М. Костусяк,

Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки, м. Луцьк

СИНТАКСИЧНА ПРИКМЕТНИКОВА ТРАНСПОЗИЦІЯ ПРИЙМЕНИКОВО-ВІДМІНКОВИХ ФОРМ ІМЕННИКІВ

У статті окреслено семантичну й граматичну своєрідність спрямованих в атрибутивну сферу аналітичних форм іменників, схарактеризовано їх у синтаксичній і морфологічній площині, визначено сукупність синтаксичних відіменникових ад'єктивів з акцентом на їхній центр і периферію.

Ключові слова: іменник, прикметник, транспозиція, синтаксична ад'єктивація, відмінок, прийменниково-відмінкова форма, атрибутивна синтаксема.

В статье определяется семантическое и грамматическое своеобразие направленных в атрибутивную сферу аналитических форм существительных, характеризуются их признаки в синтаксической и морфологической плоскости, анализируется совокупность синтаксических отсубстантивных адъективов с акцентом на их центр и периферию.

Ключевые слова: существительное, прилагательное, транспозиция, синтаксическая адъективация, надеж, предложно-надежная форма, атрибутивная синтаксема.

In the article the syntax adactivation as a kind of outer syntactic transposition is substantiated, the adjectival transposition of prepositional-case forms in modern Ukrainian literary language from the position of functional morpho-syntactic concept is comprehensively investigated. Originality functioning of these linguistic units is ascertained, their semantic-syntactic and syntactic-formal parameters are characterized, and the center and periphery of transpositions adjectival vector of the case forms are defined.

Key words: noun, adjective, transposition, syntax adactivation, case, prepositional-case forms, attributive syntax grammar.

До найважливіших конститутивних величин, що відбивають властивості всього складного мовного механізму, належать граматичні категорії. Основу класифікаційної схеми їхнього дослідження становлять на-самперед такі найважливіші показники: визначення структурної специфіки категорійних одиниць, тобто сукупності відповідної кількості однорідних взаємопротиставлених граматичних значень (грамем), а також опис засобів їхньої експлікації. Виразний акцент на значеннєво-формальній сутності категорій дає змогу розмежувати дві протилежних зони їхнього вияву – систему первинних, спеціалізованих маркерів і сукупність вторинних, паралельних мовних показників. Функціонування співвідносних засобів вираження категорійних значень пов'язаний із явищем транспозиції. У світовій лінгвістиці докладний опис транспозиційних процесів запропонували Ш. Баллі, Л. Теньєр, Е. Бенвеніст, М. Докулл, Є. Курилович та ін. Порушеній проблемі присвятили свої праці такі російські мовознавці, як В. Г. Гак, О. С. Кубрякова, О. В. Падучева, Н. Д. Арутюнова, Ю. С. Степанов. В україністиці питання транспозиційних видозмін відбито в студіях І. Р. Вихованця, К. Г. Городенської, Н. В. Гуїванюк, А. П. Загнітка, О. Г. Межова, А. С. Джури, А. Ю. Габай та ін. Згідно з концепцією більшості вітчизняних і зарубіжних дослідників транспозиційні заміщення можуть мати подвійний вияв, оскільки, з одного боку, вони стосуються перетворень, що відбуваються в межах категорій однієї частини мови, а з іншого – взаємопереходів різних лексико-граматичних класів слів. Транспозицію першого різновиду, специфіка якої полягає в імплікації категорійних значень новими мовними формами, називають внутрішньою, або внутрішньокатегорійною, міжграмемною, а другого – зовнішньою, чи міжчастиномовною. За теоретичною концепцією І. Р. Вихованця, утворення частиномовних дериватів, ґрунтуючись на відповідних семантико-синтаксичних варіюваннях, пов'язане з трьома ступенями транспозиційних змін – синтаксичним, морфологічним і семантичним [2, с. 26].

До низки категорійних одиниць, що неодноразово розглядали крізь призму транспозиційних процесів, належить міжрівнева категорія відмінка іменників. Проте об'єктом наукових зацікавлень зазвичай слугували внутрішні власне-категорійні «переродження» відмінкових грамем, натомість обсяг наукових студій, присвячених функційному описові українських відмінків на тлі зовнішнього різновиду транспозиції, значно менший. З-поміж виділюваних у новітній функційній граматиці трьох частиномовних сфер, у яких може перебувати іменник, – дієслівної, прислівникової та прикметникової, найменш досліджене явище ад'єктивації. У сучасній українській мові субстантиви, що потрапили в атрибутивну зону, можуть мати синтетичний (власне-відмінковий) і аналітичний (прийменниково-відмінковий) вияв. Докладного опису потребує синтаксична прикметникова транспозиція прийменниково-відмінкових форм іменників. З огляду на це мету праці вбачаємо в цілісному, системному вивченні спрямованих в ад'єктивну площину аналітично виражених морфологічних грамем міжрівневої категорії відмінка, теоретичному обґрунтуванні сукупності їхніх кваліфікаційних ознак. Для досягнення поставленої мети ставимо перед собою такі завдання: 1) окреслити семантичну й граматичну своєрідність прийменниково-відмінкових форм іменників, засвідчених у синтаксичній сфері прикметника; 2) схарактеризувати їх на тлі синтаксичного та морфологічного рівнів мови; 3) визначити сукупність відіменникових неморфологізованих ад'єктивів з акцентом на центр і периферію їхнього маркування.

У сучасній українській мові нетипове атрибутивне використання прийменниково-відмінкових форм іменників відбувається внаслідок переміщення їх зі своєї первинної позиції в зону прикметника. Таке функціонування не відповідає традиційним законам моделювання висловлень і ґрунтується на певних трансформаціях синтаксичних конструкцій, зокрема на перетвореннях речень у субстантивні невластиво-словосполучення.

За спостереженнями К. Г. Городенської, виникнення одиниць нижчого рангу безпосередньо пов'язане з редукцією присудкового компонента реченнєвої конструкції або характеризується збереженням зумовленої предикатом структури вихідного речення [3, с. 96]. Роль опорних компонентів у сполуках першого різновиду виконують власне-іменники, а в других – вторинні віддієслівні чи відприкметникові субстантиви, які корелюють із присудком базового речення, пор.: *Люблять запорожці вирізати з дерева всілякі штуркениці...* (Ю. Мушкетик) → *штуркениці з дерева* і *...Іван Борецький <...> розповідав про майстра* (Р. Іваничук) → *розповідь про майстра*; *...імператор <...> злий на князя Всеволода за небажання прилучитися до римської церкви* (П. Загребельний) → *злість на князя Всеволода*. До важливих аспектів дослідження синтаксичних прикметників, маркованих прийменниково-відмінковими формами іменників, належить визначення амплітуди їхніх значень. Засвідчені в ад'єктивній площині аналітичні субстантиви охоплюють різноманітні мовні одиниці, семантика яких ґрунтується на семантико-синтаксичних відношеннях вихідної реченнєвої побудови, а також появи супровідних атрибутивних відтінків. З огляду на вказані кваліфікаційні принципи виділяємо такі різновиди розгляданих компонентів:

1) суб'єктно-атрибутивні: *Отоді й закипали криваві бої між володарями турячого царства* (П. Загребельний) ← *Володарі* билися;

2) об'єктно-атрибутивні, дериваційною базою яких виступають: а) об'єкт дії: *Один з них, чомусь незвично блідий, уважно вислухав Борисову плутану розповідь про Софію, про батька, про Бузину, про Шнурре...* (П. Загребельний) ← *Борис розповів про Софію, про батька, про Бузину, про Шнурре*; *Розмова на дачі Панаса з Будьонним* (О. Довженко) ← *Панас розмовляє з Будьонним*; б) об'єкт процесу: *А він попався. І тепер плаче не тому, що боїться, а від тривоги за плов, який він мав назавтра зготувати для її величності султанши Хасеки...* (П. Загребельний) ← *Він тривожиться за плов*; *Хвилювання за чоловіка завадили розкритися повною мірою Олені Підгрушній* («Спорт Тернопільщини», 27. 12. 2013 р.; режим доступу: <http://sports.te.ua>) ← *Олена Підгрушина хвилювалася за чоловіка*; в) об'єкт стану: *Йї шматував його страх за Киліяну* (Ю. Мушкетик) ← *Ййому страшно за Киліяну*; г) об'єкт якості: *В грудях спалахнула злість на кошового* (Ю. Мушкетик) ← *Отаманець злий на кошового*;

3) адресатно-атрибутивні: *Останнім клопотом гетьмана на сьогодні був лист до московського царя про Сірка* (Ю. Мушкетик) ← *Гетьман написав лист до московського царя*;

4) локативно-атрибутивні: *Володимир Глібович показав пальцем на вільну лаву побіля себе* (В. Малик); *Територію навколо оглядового майданчика облагородили...* («Віче-інформ», 01. 09. 2012 р.). Їх моделюють два різновиди компонентів із семантикою місцеперебування. Перший маркують мовні одиниці з указівкою на статичну локалізацію: *Час підточує і руйнує ґрунт під ногами всевладних авантюристів, лицемірів, кар'єристів і бюрократів* (М. Шумило) ← *Час підточує і руйнує ґрунт, який лежить під ногами всевладних авантюристів, лицемірів, кар'єристів і бюрократів*; *Самуїл вибрав найзручнішу тіснину між горами Беласиця і Огражден* (П. Загребельний) ← *Самуїл вибрав найзручнішу тіснину, яка лежала між горами Беласиця і Огражден*; *І, певно, в багатьох людей теж добігали до кінця дні перебування коло моря...* (П. Загребельний) ← *Люди перебували коло моря*. Другу групу експлікують лексеми зі значенням динамічної локалізації: *...повернення до Константинополя можливе* (Д. Міщенко) ← *Хільбудій може повернутися до Константинополя*. Трансформація речення → словосполучення з указаними різновидами локативно-атрибутивного родового ґрунтується на редукції дієслівного предиката зі значенням загальної локалізації чи руху, пор.: *Це наш гість з Києва...* (П. Загребельний) ← *Це наш гість + Гість прибув з Києва*; [Константин. – Н. К.] *...збудьовано оглядав портики вздовж вулиць* (П. Загребельний) ← *Константин збудьовано оглядав портики + Портики розташовані вздовж вулиць*;

5) інструментально-атрибутивні, дослідження семантичної спеціалізації яких дає змогу розмежувати дві групи прийменниково-відмінкових компонентів, ужитих у прикметниковій сфері: а) із первинним значенням знаряддя дії: *Край дороги почувалась гра на скрипці...* (І. Пільгук) ← *Хтось грав на скрипці*; б) з указівкою на засіб дії, пересування, а також на речовину, матеріал, що слугує для виготовлення чогось: *Американські психологи прийшли до висновку, що спілкування по телефону при всіх його перевагах, скорочує життя сучасної людини на 3–4 роки* (Т. Б. Грищенко) ← *Люди спілкуються по телефону*; *...простора вартівня із сірого каменю в лівому кутку великого квадратного подвір'я стояла порожня* (Ю. Мушкетик) ← *Вартівню побудували із сірого каменю*; *Сам Сірко носив просту шаблю з доброї сталі* (Ю. Мушкетик) ← *Шаблю виготовили з доброї сталі*.

У сучасній українській мові позиційні зміщення, пов'язані зі зміною синтаксичних функцій, можуть стосуватися не тільки прийменниково-відмінкових форм, які у своєму первинному вияві входили до валентної рамки предиката семантично елементарного речення. Якісну характеристику предмета маркують також аналітичні субстантиви, що, репрезентуючи детермінантні чи не зумовлені керуванням прислівні синтаксичні зв'язки, виконували роль ускладнювачів і позначали різні обставинні відтінки – локативні, темпоральні чи логічні (мети, умови, причини тощо). У такому разі простежуємо подвійне ускладнення, супроводжуване заміною адвербіальних відношень атрибутивними. Утворення цих функційних еквівалентів прикметника також є наслідком згортання реченневих побудов і переміщення вказаних мовних одиниць у присубстантивну позицію. Наприклад: *З першого дня було знайомство біля вогнища, пісні під гітару, душевні розмови* («Успенський Низкиницький монастир», 09. 09. 2013 р.; режим доступу: <http://monastery.org.ua>) ← *Люди знайомилися біля вогнища*; *Кожне інтерв'ю з Олегом Лишегою є таким, ніби повертаєшся до колись перерваної розмови біля вогнища...* («Український журнал», № 9, 2011 р.; режим доступу: <http://ukrzurnal.eu>) ← *Люди розмовляли біля вогнища*; *Чому він так про неї турбується? Не дає засиджуватись, захоплюватися розмовами за вечерею* ← *...чому він так про неї турбується? Не дає засиджуватись, захоплюватися розмовами, що*

майже кожного разу виникають у них **за вечерею** (М. Олійник); У Рівному позапланові канікули **через морози** вирішили продовжити (Режим доступу: <http://www.newsru.ua>) ← У Рівному позапланові канікули вирішили продовжити **через морози** ← У Рівному позапланові канікули вирішили продовжити, бо почалися **морози**; Мітинг **на підтримку українців** зібрав у Римі 5,5 тис. євро для Євромайдану (Режим доступу: <http://tsn.ua>) ← Люди, які мітингували **на підтримку українців**, зібрали в Римі 5,5 тис. євро для Євромайдану ← Люди, які мітингували, щоб **підтримати українців**, зібрали в Римі 5,5 тис. євро для Євромайдану; Мітинг **на підтримку української євроінтеграції** відбувся в Лондоні (Режим доступу: <http://www.novostimira.com.ua>) ← У Лондоні люди мітингували **на підтримку української євроінтеграції** ← У Лондоні люди мітингували, щоб **підтримати українську євроінтеграцію**.

Як засвідчує корпус дослідницького матеріалу, амплітуда атрибутивних значень прийменниково-відмінкових форм охоплює різноманітні оцінні характеристики. Спільність усіх проаналізованих компонентів полягає в їхній ускладненій семантиці та приєднанні позиції. Визначаючи специфіку цих синтаксем, О. В. Кульбабська слушно постулює, що вони «вносять додаткові характеристики до суб'єкта чи об'єкта мовлення, сприяють структурній лаконічності й семантичній ущільненості речень» [4, с. 356].

Крім значеннєвих параметрів прийменниково-відмінкових еквівалентів прикметника, дослідники апелюють до засобів маркування цих мовних одиниць. На думку К. Г. Городенської, «форма вираження ад'єктивно вживаних форм здебільшого збігається з формою приприсудкового залежного члена або ж з формою детермінанта речення» [3, с. 85], пор.: *Яровит звелів <...> в пристанищі поставити великий казан на підмостках із каменю* (Д. Міщенко) і *Може, тільки вежі й змурують із каменю* (Д. Міщенко); *Справжня любов народжується тільки в серці, що пережило турботи про долю іншої людини* (Л. Костенко) і *Тепер, з далекого Сан-Ремо, Лариса Петрівна турбувалася про долю «Ткачів»* (М. Олійник); *І епіграф, і зміст книги викликали роздуми про долю людини й цілого краю* (І. Пільгук) і *Я думаю про долю своєї країни, свого долею прибитого народу* (І. Пільгук).

У сучасній українській мові з переміщенням у прикметникову сферу пов'язані прийменникові грами родового, орудного, знахідного й місцевого. У зазначеній відмінковій ієрархії центральне місце посідає родовий, який часто асоціюють з атрибутивною позицією: *Григорій знімає каптан і шапку, стає навколівки і нахилиється, аби умитися водою з річки* (В. Шевчук); *І неповторність кожної хвилини шукає шлях від болю до перлини* (Л. Костенко); *Величезні бики, темно-сірі, з широкими білими пасмугами вздовж хребта, роздумливо потолочували траву...* (П. Загребельний); *Кажуть: якщо ота з калини дудочка та повисить на вітрі під стріхатою хатою – голос у неї дзвінкішим стає, мелодійнішим* (М. Олійник). Переміщення в присубстантивні зону притаманне насамперед аналітично вираженій грамемі родового з локативним значення. Аналізуючи особливості та причини трансформації речень в одиниці нижчого рангу та розглядаючи на цьому тлі родовий відмінок, слушні міркування висловила К. Г. Городенська: «У складі субстантивних невластиво-словосполучень прийменникові форми родового просторового втілюють значення локатива згорненого речення» [3, 86]. Заслужовує поцінування думка І. Р. Вихованця про те, що в таких структурах «відбувається позиційний перерозподіл прийменниково-відмінкових форм, але не зазнає змін семантика прийменників завдяки збереженню системних зв'язків похідних і базових конструкцій» [1, с. 134–135]. Дериваційною базою вказаних одиниць можуть слугувати субстантиви в родовому відмінку на позначення власних та загальних географічних понять, водних ресурсів, елементів рельєфу тощо: *Це гість наш із Харкова...* (В. Шевчук); *Бачиш – хлопець із села, може, перший раз у місті, куди він піде серед ночі?* (Г. Тютюнник); *Одеса переживала чергову морську зиму, вітри всіх напрямків не минули її, тумани з моря заходили часом – мокрі, густі, сірі тумани* (Ю. Яновський); *...який прекрасний світ! Ранки, вмиті россою, пташині перельоти, молоді вітри з гір...* (П. Загребельний). Як засвідчують подані приклади, атрибутивно вжиті аналітичні субстантиви, марковані прийменниковою грамою родового, залежать переважно від іменників, що в реченні виконують семантико-синтаксичну функцію суб'єкта.

В атрибутивну сферу зрідка спрямована грама родового з адресатним та інструментальним значеннями: *Ледве сколегувавши з нами, яко об тім засвідчив обширний ваш лист до нас, ваша моць, хоч зовсім у тому не малоє потреби, почав водитися з басурманами...* (Ю. Мушкетик); *Стрілянина з гармат не вирухала ні на годину...* (Ю. Мушкетик).

Лексичний діапазон родового відмінка з указівкою на якісну характеристику предмета формують також назви: а) будівельних матеріалів: *То тут, то там поміж садків та вигонів росли будинки з каменю* (В. Шевчук); б) металів: *Самуїле, ти не раз постачав моє місто і всю землю сіллю, дніпровським янтарем, прикрасами із срібла та золота* (В. Малик); в) тканин: *Чоловік на березі здивував його. Був це розкішно вбраний пан в одежі з тонкого сукна...* (В. Шевчук); г) пражі: *...вони забралися <...> під пухкі ковдри з верблюдячої шерсті* (В. Малик); г) сільськогосподарських культур, квітів, трав: *Вимітай двори, застилай столи! Клади калачі з ярої пшеениці!* (І. Пільгук); *А потім ще підійшли прочани, поклали біля хреста невеличкий віночок із прив'ялих степових квітів* (М. Олійник). Перебуваючи в позиції прикметника, родовий послаблює ознаку предметності атрибутивними відтінками й засвідчує ад'єктивну транспозиційну спеціалізацію.

Крім неморфологізованих синтаксичних змін, в українській мові натрапляємо на компоненти, що маркують наступний (морфологічний) етап деривації, який виявляється в заміні ад'єктивних прийменникових форм родового відмінка відповідними прикметниками, наприклад: *Йому відповів старий, у прим'ятій сукняній шапці козак* (Ю. Мушкетик) ← *Йому відповів старий, у прим'ятій шапці із сукна козак*; *...а самі чоботи, гостроносі, сап'янові – червоні та сині, шапки на зимівничанах високі, сукняні...* (Ю. Мушкетик) ← *А самі чоботи, гостроносі, із сап'яну – червоні та сині, шапки на зимівничанах високі, із сукна*.

Нашарування атрибутивної семантики характерне для вжитої разом із прийменником грами орудного: *Готичні смереки над банями буків, гаркаві громи над країною крон* (Л. Костенко); *Шлях понід вербами та*

тополями сіріє пухкою курявою... (С. Гуцало); *Лише цеглина до цеглини та дві худенькі бадилли, віконце з вивамком низьким* (Л. Костенко); *...на гнізді з вербовим мінаретом старий лелека молиться до зір* (Л. Костенко); *...на стіну виліз бородатий боярин у шубі з бобровим коміром...* (Р. Іваничук); *Лікар підвів йому голову, підніс до рота склянку з водою* (М. Олійник). Явище ад'ективації притаманне для орудного з вторинною просторою семантикою: *...Його душили спогати, і кашель, і навіть той за вікнами бузок* (Л. Костенко) ← *Його душили спогати, і кашель, і навіть той бузок, що ріс за вікнами*; *Невеличкий дворик, хата з квітниками під вікнами...* (М. Олійник) ← *Невеличкий дворик, хата з квітниками, які знаходяться під вікнами*. Зрідка замість синтаксично ад'ективованого локативно-атрибутивного компонента вживається мовна одиниця, морфологічно оформлена як прикметник. У такому разі лексичними репрезентантами прийменниково-відмінкового орудного переважно виступають власні географічні назви, пор.: *Мій світ, як хмара над Десною...* (Г. Чубач) → *Мій світ, як хмара наддеснянська*.

Спрямованістю в прикметникову площину позначена грамема орудного з вторинною об'єктною семантикою: *Старів Стратон, і туза за рідним словом, за людиною, яка б розмовляла з ним материнською живою мовою і йому самому не дала її забути, щораз то більше в'ялила душу* (Р. Іваничук) ← *Стратон тужив за рідним словом, за людиною, яка б розмовляла з ним материнською живою мовою і йому самому не дала її забути*; *Розмова з папою мала вибавити Євпраксію, визволити, зробити вільною* (П. Загребельний) ← *Євпраксія розмовляла з папою*.

До атрибутивної сфери тяжіє функціонування аналітичної форми орудного із соціативно-посесивним значенням: *...він у каптані й легкій червоній шапці з пером* (Р. Іваничук); *Їх було набагато більше, ніж міг собі уявити Шимон Шимонович, чорних жуки в реверенсах з білими пелеринами, в низьких крилатих капелюхах, з вусами й клинцюватими бородами, з хрестами й орденами на шиях* (Р. Іваничук); *...Скриню стару одчишло, Сорочку взяло з поличками...* (І. Драч); *Очерети із чорними свічками ідуть уздовж колишніх берегів...* (Л. Костенко); *...там пішли діброви з вепрячими ненаситними табунами* (П. Загребельний); *Он стоїть будинок із двома колонами* (Г. Тютюнник). Для розгляданих компонентів характерний неповний морфологізований синтаксичний перехід іменника в синтаксичний прикметник. І. Р. Вихованець вважає, що такий різновид транспозиційних змін «буває у випадках, коли компонент, який синтаксично переходить в іншу частину мови, не може зберігати своєї попередньої морфологічної якості за залежності від попередньої частини мови і тому змінюється в інший, спорідненої морфологічної природи компонент, що не виступає морфологічним показником частини мовного переходу» [2, с. 26]. Наявність неповної морфологізованої синтаксичної транспозиції увиразнює вжитий в атрибутивній площині прийменниковий орудний відмінок, який перебуває в дериваційному зв'язку зі знахідним: *У неї котик був, як чортеня, і чорна доля з чорними очима* (Л. Костенко) ← *Чорна доля мала чорні очі*; *А люди йдуть. <...> І піп з хрестом попереду...* ← *Піп має хрест*.

Потрапляючи в атрибутивну семантико-синтаксичну позицію, орудний із соціативно-посесивною семантикою в деяких випадках набуває повного морфологічного оформлення прикметника: *При місяці сріблиться борода голова* (Р. Іваничук) ← *При місяці сріблиться голова з бородою*; *А треба ж було <...> по змозі подбати, щоб вусатий сердитий Аетій не був схожий на здивованого юного Єкдикія, а сивоголового Ангія щоб не сплутати з досить-таки дурнуватим Северіаном...* (П. Загребельний) ← *А треба ж було по змозі подбати, щоб сердитий Аетій з вусами не був схожий на здивованого юного Єкдикія, а Ангія з сивою головою щоб не сплутати з досить-таки дурнуватим Северіаном*.

Ознака, маркована субстантивом в орудному відмінкові, може виникати також на основі значень часу: *Ніч перед Різдом* (О. Довженко) ← *Ніч, що тривала перед Різдом*; *У той короткий проміжок, що запанував між настанням тривожного мороку й неминучої бурі, переляк охопив Сінам-агу і його прислужників* (П. Загребельний) → *У той короткий проміжок між настанням тривожного мороку й неминучої бурі переляк охопив Сінам-агу і його прислужників*. Компоненти з темпорально-атрибутивним значенням зрідка мають здатність до перетворення в морфологічний прикметник. Стадії трансформації в цьому випадку мають таку послідовність: *Тепер його власна наукова суперечка, яку вів перед війною з професором Шнурре, видавалася Гордієві Отаві цілком чужою, непотрібною* (П. Загребельний) → *Тепер його власна наукова суперечка перед війною з професором Шнурре видавалася Гордієві Отаві цілком чужою, непотрібною* → *Тепер його власна наукова передвоєнна суперечка з професором Шнурре видавалася Гордієві Отаві цілком чужою, непотрібною*.

На периферії прийменниково-відмінкових засобів експлікації прикметникової сфери перебувають грами знахідного та місцевого відмінків: *Спогад про цю ганебну подію і досі пік соромом серце* (В. Малик); *...спогати про народного героя <...> тривожили бідноту* (М. Олійник); *...і дівчата вже поринають думками в недалеке своє минуле, <...> де все переплелось: і кохання, і ревності, і щастя примирень, і хвилювання на екзаменах, і мрії про ольвійське літо...* (О. Гончар); *Стояли лави в килимах порожні...* (Л. Костенко); *Політ на повітряній кулі у Львові коштує 3800 гривень* («Твоє місто», 30. 04. 2013 р.; режим доступу: <http://tvoemisto.tv/news>).

Отже, прийменниково-відмінковим форм іменників, що виконують роль функційних еквівалентів прикметника, притаманна поява вторинних атрибутивних значень. Виразний акцент на амплітуді семантико-граматичної спеціалізації їхньої дериваційної бази уможливлює вирізнення двох угруповань розгляданих компонентів. Сферу перших структурують суб'єктно-атрибутивні, об'єктно-атрибутивні, адресатно-атрибутивні, локативно-атрибутивні, інструментально-атрибутивні мовні одиниці, другу моделюють синтаксими з подвійним ускладнення, пов'язаним із заміною адвербіальних відношень (часу, місця, мети, причини тощо) атрибутивними. Спрямованим у прикметникову позицію мовним одиницям притаманна сукупність формальних засобів маркування, до яких належать прийменниково-відмінкові грами родового, орудного, знахідного й місцевого.

Література:

1. Вихованець І. Р. Прийменникова система української мови : монографія / І. Р. Вихованець. – К. : Наук. думка, 1980. – 286 с.
2. Вихованець І. Теоретична морфологія української мови : Академ. граматика української мови / І. Вихованець, К. Городенська ; [за ред. чл.-кор. НАН України Івана Вихованця]. – К. : Унів. вид-во «Пульсари», 2004. – 398, [2] с.
3. Городенська К. Г. Дери́вація синтаксичних одиниць / К. Г. Городенська. – К. : Наук. думка, 1991. – 192 с.
4. Кульбабська О. В. Вторинна предикація у простому реченні: монографія / О. В. Кульбабська. – Чернівці : Чернівецький нац. ун-т, 2011. – 672 с.